

Eurasianism – the third Russian path

Abstract

Eurasianism as a political, geopolitical and philosophical-historical project emerged in the beginning of the last century as an alternative third path of the two opposed ideologies of slavophiles and westernism. Eurasianism is very important political and philosophical teaching that leaves a great impact in the history of Russian thought that is evident even in today`s political course in Russia. Today`s Russian politics is mainly determinant from Eurasian ideology represented in the face of A. Dugin

This paper is not just an overview of the Eurasian concept, but it is also a critical observations of its implications in the modern age. The paper points out the essential error of this ideology – its attempt to construct ideology merely on geographical basis. For that kind of a vast territory as Russia it is theoretically impossible and practically fatal.

Key words: Eurasianism, Eurasia, geopolitics, ideology, Russia, politics, philosophy of history, philosophy of politics.

Евроазиство – третиот пат на Русите

Апстракт

Евроазиството како политички, геополитички, и философско-историски проект е зачат во средината на минатиот век, како некаква алтернатива, трет пат од спотивставените позиции на словенофилите и западњаците. Евроазиството е значајно политичко-философско учење кое остава огромен траг во историјата на руската мисла, а кое има особено значење и денес. Затоа што преку историчарот Лав Гумилев (1912-1992) кој самиот се декларирал како „последниот евроазијец“, овие идеи влегуваат во современите текови на руската мисла, со што тој станува директен инспиратор на она што сега се нарекува нео-евроазиство. Политиката и на денешна Русија главно е доминирана од

евроазиските ставови на В. Путин и неговите најблиски соработници и идеологот Александар Дугин.

Овој труд се занимава со историјата на тој концепт, но и полемизира со некои од противречностите и заблудите на истиот. Укажува на суштинската грешка во самите негови основи – да се построи идентитет исклучиво врз основа на географскиот фактор, особено на така огромно подрачје како Русија, т.е. Евроазија. Тој обид е теориски невозможен, а практично кобен.

Клучни зборови: Евроазија, евроазијство, геополитика, философија на историја, политика, Русија, Путин

Евроазиство – третиот пат на Русите

Историското будење и зреење на Русите е интересна и провокативна приказна. Во оваа прилика ние немаме простор да ги следиме деталите наназад во историјата, туку само ќе запреме на трите најзначајни историски настани-пресвртници кои се важни за нашава тема.

На почеток ќе упатиме на, според многумина, клучниот настан со кој тоа будење започнато – војната со Наполеон. Војната со Наполеон е клучен настан за будењето на руската национална самосвест, со таа војна, тие за прв пат во својата историја сериозно стапнуваат на модерната европска политичка, но и културна почва. Значењето на „татковинската војна“ од 1812 година, е несомерливо – вели Берѓаев – „во таа војна е родена националната свест, во неа целиот народ произвел едно ново искуство заедничко на нацијата во целина, тука се јавила онаа погодна напнатост после која Русија се родила за нов живот.“¹

Но, додека на надворешен план царот Николај I демонстрирал херојство, дома го фаќало ушлав од можноста за револуција и преврат. Тој бил крајно сомничав кон секого и кон секоја слободоумна активност. Неуспехот на декабристите, само ја засилило тиранијата во земјата и ги запрело сите прогресивни движења. Дополнителен проблем на режимот му создавал и фактот што Русите веќе „почнале да мислат“. Но тоа и не е толку страшно, ако таа мисла, мисли како што сака режимот, но ако руската интелигенција во времето на Екатарина Велика и делумно во времето на Александар I, сè уште некако е на страната на власта, после бунтот на декабристите, **таа веќе станува противник на владејачките структури**. Во културна смисла, ова означува **раскинување помеѓу интелектуалната елита и управувачкиот слој** и претставува особено значаен настан во сиот иден културен и политички развој на Русија.

Од почетокот на тој XIX век Русија веќе не спие. Руската интелигенција во времето на владеењето на Николај I веќе била зрела и оформена, но сега и

¹ Николај, Берѓајев, *Избрана дела Николаја Берѓајева*, том IX, Бримо, Београд, 2001, 10

свртена против режимот. Овој период, е период на сериозно будење на руската мисла. Царот се обидува по секоја цена да ја загуши оваа слободоумна мисла. Каков бил односот на режимот кон слободната мисла се гледа од сфаќањето на философијата од страна на тогашниот министер за полиција П.А. Ширински-Шихматов, евидентирано во следнава негова изјава: „**карот од философијата не е докажан, а штетата е можна!**“²

Ова може и да е навистина досетливо само по себе, но кога е изговорено од „првиот полицаец“ и тоа во време на еден таков автократски режим, тогаш и не е така смешно, ами напротив, е крајно опасно за сите мислечки луѓе. За да се запрат истите, царот ги користи сите расположливи средства - во **1850 година, споменатиот министер спроведува одлука за забрана и укинување на философијата во сите универзитети**. Ова е прв и последен случај во историјата на Русија, философијата да биде забранета со декрет.

Но, предоцна е. Се организираат кружоци на сите страни. Се разговара, се дискутира, се дебатира. Првенствено за историософија, за философија на политика, поточно за руското место и улога во светската историја. Подигнатата национална самосвест и патриотизмот, како резултат на величествената победа во татковинската војна, го поттикнала и интересот за сопствената историја. Значајно е што во овој век, Русија почнала и да се **промислува себе си** првенствено преку **книжевноста** - Русија почнува да мисли најпрво преку **книжевноста**, првите историско-политички, философски, метафизички рефлексии, се преку литературата. Но, многу бргу на сцена ќе стапи философијата. Философскиот живот, од **20-30 години**, првично е под влијание на Шелинг, а веќе во **40-те години од XIX век**, и на сета германската класична философија. Ова е период кога „руската мисла се разбуди врз германскиот идеализам“.³ Токму така - руската философија се буди, пред сè под влијание на германскиот идеализам, но по само неколку години ќе ја почне потрагата по сопствениот философски израз.

² Став кој веројатно едногласно би го прифатила секоја власт, во сите времиња и простори.

³ Г.О.Флоровски, *Путеви руског богословља*, Цид, Подгорица, 1997, 259

Кант, Фихте, Шелинг, а подоцна и Хегел, силно ги привлекуваат младите умови, кои се обидуваат не само да ги проучуваат и толкуваат, туку и самите да се вознесат до вртоглавите метафизички спекулации на своите германските колеги и да одговорат соодветно со создавање на автентична, руска философија. Полека, маглата пред рускиот ум се расчистува, тој сè повеќе и повеќе почнува да владее со философските орудии, ја усвојува терминологијата, ја вежба методологијата и подготвен е да создава сопствена философија, **најпрвин преку поставување на прашања за местото и улогата на Русија во светот.** И тие прашања, иако социјално-политички, сега се поставуваат во философски, т.е. во **историософски** контекст, а не на дневно-политичка основа. Идеите на Шелинг и особено Хегел за смислата и целта на историјата, за светско-историската мисија на големите народи, за умното остварување на историскиот процес и за крајот на историјата, биле вистинско откровение за младиот, руски философски ум.

Во овој период првенствено се разговара за „**проблемот Русија.**“ отворањето на Петар Велики кон Запад во XVIII век, сега, на почетокот на XIX век, изгледа како огромна бездна која или треба да се премости или да се остави да зјае. Затоа темата за односот помеѓу Русија и Запад, следствено и за рускиот идентитет и самобитноста, повторно се отвораат на почетокот на XIX век. Списанието *Телескоп* во 1836 година објавува една статија – писмо, во кое авторот ја третира Русија како земја која не дала ништо вредно во светската култура и историја. Годишната во која е објавен овој текст може да се смета за моментот од кој Русите ќе почнат свесно да се бараат себе си во рамките на европската култура и цивилизација. Познатото писмо на интелектуалецот Чаадајев дефинитивно е иницијалната каписла за првата „шизма“ во руската историософија помеѓу „словенофили“ и „западњаци“. Судирот помеѓу словенофилите и западњациите е значаен катализатор за развојот на руската мисла.

Првата група – словенофилите – разработувала домашна философија (се разбира не без западно влијание), втората – западњациите – увезувала (секако не без адаптирање на руските прилики). Првата група, може да се каже дека

всушност изникнала од менталниот склоп на романтизмот присутен помеѓу членовите на друштвото на *љубителите на мудроста*. И всушност, тука, во редовите на оваа група, кај **словенофилите** почнала да се раѓа, она што подоцна може да се нарече **оригинална руска, религиска мисла**. Иако тогаш попозната и повлијателна била другата група – **западњаците**, кои биле и поатрактивни и поактуелни, затоа што носеле нешто ново, нешто свежо од западот што го немало дома, а било сметано за основа на прогресот.

Другата пресвртница во историјата која ќе предизвика влијанија во мислата е новата криза на крајот на крајот на векот и почетокот на XX-от век. Русија влегла во реформски зафати кои овој пат се прекршувале на грбот на широките народни маси. Расцепот помеѓу економскиот напредок и останатите области во општеството станувал сè поголем и сè поопасен по политичката стабилност на земјата. Во руското општество почнала да зрее нова криза. Но, оваа криза во руското општество на почетокот на векот се разликувала од претходните (од оние во XIX век), по еден значаен факт – сега со неа биле зафатени пошироките народни маси. Ако претходно незадоволство изразувале само ограничен број, незадоволни интелектуалци, сега пролетаријатот станувал моќна и бројна сила, кој барал реални промени на тешките економски услови и жестоката експлоатација. Имело безброј протести на новата индустриска, работничка класа. Овие протести полека од обични штрајкови преминувале во политички демонстрации, за чие разбивање се користела и војската. Од тајните кружоци, полека почнале да никнат политички партии, а оживеале и терористичките организации. Сè поголем број интелектуалци започнале да „исповедаат“ марксизам.

Сета оваа ситуација на почетокот на XX век, директно ја предизвикало револуцијата во Русија. Револуцијата од 1917 година, предизвика два ефекта кај интелегенцијата, поточно, по револуцијата сета мисла се развиваше во два правца: едниот беше официјалниот - марксизмот и учењето за дијалектичкиот материјализам, и вториот, кој се реши за разработка религиски и идеалистички проблеми - и таа група набргу заврши трагично. Овие два процеса официјално

значае и крај на интелекцијата како дистинктивна општествена група во Русија.

Третиот значаен момент е непосредно после победата на комунистите. Во 1922 година, во т.н. *философски параход* - кампања на советските власти, за протерување на интелекцијата - од земјата се протерани повеќе од 200 видни професори, доктори, педагози, правници, политичари...кремот на руската мисла. Но, тие биле „среќниците“, затоа што оние што останале ги чекала уште потрагична и пострашна судбина. Но голем дел од интелекцијата и самата бега, т.е. емигрира, независно дали поединечно, организирано или масовно.⁴ Бранот на бегалци ги зафаќа и широките народни маси. Најпрво бегаат во соседните држави на Запад: Естонија, Латвија, Полска, но и на Исток во Кина и Турција и Иран на Југ. А меѓу двете светски војни, најмногу бегалци има во европските држави: Франција, Германија, Белгија, но и во Бугарија и тогашните Чехословачка и Југославија.⁵ По втората Светска војна, пак многумина Руси заминуваат и преку океанот, во Америка и Австралија. Се претпоставува дека повеќе од 3 милиони руси емигрираат.⁶

Се формира една огромна маса на руска емиграција. Едноставно, цело едно ново руско општество живее зад границите. **Емиграцијата е нов, уникатен руски феномен, слично на поранешната интелекцијата во татковината.** „Во светската историја нема слична појава која според обемот, бројноста и културното значење, би можела да биде споредена со руската емиграција.“⁷ Помеѓу интелекцијата од редовите на емигрантите, повторно се раѓа особена мисла, различна од официјалната во татковината. Интелектуалците-емигранти творат слободно и независно, при што се создаваат „оригинално-руски

⁴ За емиграцијата и нивните активности види: П. Ковалевский, *Зарубежная Россия. История и культурно-просветительная работа русского зарубежья за полвека*. УМСА, Париз, 1971.

⁵ Одреден број руска емиграција имало и во Македонија - тогаш во рамките на Југославија; поголема заедница на руски емигранти имало и во Штип, каде дале особен придонес во развојот на локалната култура: средното музичко училиште во Штип денеска го носи името на Сергеј Михајлов, во чест на рускиот композитор и музичар, кој ја основал Мизичката школа во Штип, а на 29 август 1925 година исто така во Штип, ја поставил и првата опера во Македонија - Леонкаваловите "Палјачи".

⁶ Во периодот од 1917-1922 има цела една „Русија“ надвор од Русија - некои екстремни проценки за бројот на руската емиграција одат и до единаесет милиони емигранти.

⁷ П. Ковалевский, *Зарубежная Россия. История и культурно-просветительная работа русского зарубежья за полвека*. УМСА, Париз, 1971, 11

продукти.“ А како и не би се создавале, кога помеѓу емигрантите се наоѓаат вакви имиња: П. Струве, Г. Флоровски, Н. Берѓаев, С. Булгаков, И. Иљин, В. Лоски, Д. Оболенски, Л. Шестов, Г. Вернадски, Н. Зернов, П. Сорокин и многу, многу други од различни научни области.

Творечките активности меѓу редовите на емиграцијата продолжуваат во различни насоки, главно идејно и политички спротивставени на официјалната мисла и идеологија во сопствената држава. Онаа групација која во случајов нè интересира се оние кои се декларираат за **евроазијци!** Оваа групација, со своите нови идеи имаше најголемо влијание помеѓу емиграцијата. Евроазиството и евроазиското движење, кое е формирано 1921 година, се вбројува во најинтересните и најоригиналните правци на руската мисла во времето по револуцијата.⁸ Во август, таа година четворица млади⁹ интелектуалци (Н.С. Трубецки, П.Н. Савицкиј, Г.В. Флоровски и П.П. Сувичинскиј),¹⁰ во Софија (1921), го објавуваат зборникот *Исход к Востоку: Предчувствия и свершения (Утверждение евразийцев)* (мак. *Излез на Исток: претчувства и достигнувања. Ставови на евроазиците*), во кој изнесуваат една сосема нова (пред сè историософска, културолошка и геополитичка), идеја дека **Русија е евроазиска земја**. Русите, според оваа идеологија, не се ниту Европјани, ниту Азијати, тие се Евроазици и проблемите на идентитетот и сите идејно-политички и геополитички ориентации, треба да се црпат од овој концепт.

До 1927 тие издаваат пет зборници, кои се сметаат за теорискиот фундамент на ова движење: *На пат* – Берлин, 1922; *Русија и латинството* – Берлин, 1923, и *Евроазиски времеплов* во три книги: *кн. III* – Берлин, 1923; *кн. IV* –

⁸ Milan, Subotić, *Put Rusije: evroazisko stanovište*, Plato, Beograd, 2004, 11

⁹ Најстариот, Трубецкиј има 30 години, додека најмладиот, Савицкиј само 26, што е доволна основа за приговор на Берѓаев во текстот *Евроазици* (во списанието *Путь* во редакција на самиот Берѓаев, публикуван во Париз, во периодот од 1925-1940), дека нивниот младешки жар ги гони на оригиналност. А таквата претензија на оригиналност по секоја цена, според Берѓаев, е основен недостаток на секој ваков борбен правец. „Евроазиците“ – вели Берѓаев – „настапија гласно и самоуверено, со големи претензии на оригиналност и откривање на нови континенти. Недостатоци типични за млади и борбени правци – тие не можат да израснат во скромност.“

Види: Николай Бердяев, *Евразийцы*, *Путь*, Париз, Сент. 1925.- №1. - С. 134-139.

< http://krotov.info/library/02_b/berdyayev/1925_305.html > Пристапено на 03.05. 2012

¹⁰ Подоцна, некои од овие автори се дистанцираат од идеите на евроазиците (Флоровски, на пример), додека други, нови имиња се придружуваат на ова движење (како Г. Вернадски, Л. Карсавин, Н. Клепињин и др.).

Берлин, 1925; *кн. V* – Париз, 1927. Во овие пет зборници свои трудови публикуваат вкупно осумнаесет автори, а секако најплодни се основачите на движењето – Савицкиј, Трубецки, Сувчински и Флоровски¹¹ – кои се јавуваат со свои статии во сите пет зборници.

Покрај нив во овие зборници публикуваат и други видни имиња на емиграцијата и припадници на ова движење: Г.Вернадски, Л.Карсавин, Н.Лаексејев и В.Иљин, Н.Арсењев, В.Никитин, Димитриј Свјатополк-Мирски, Василиј Сеземан, Сергеј Пушкарев; како и тројца автори кои не припаѓаат на ова движење: Петар Бицили, Антон Карташев и Сејмон Франк. Во издавачката куќа која ја основаат во Берлин, 1923 година, публикуваат и осумнаесет свои книги и брошури за популаризација на оваа идеологија. А таа идеологија на некој начин значела „трет пат“, алтернатива на долгогодишните дилеми на Русите – Запад или Исток, олицетворени во идеологиите на нивните претходници – западњаци или словенофили.

Данилевски во *Русија и Европа*, преку еден емпириско-научен пристап се обидува да ја поткрепи, во суштина словенофилската идеја, дека Русија не треба да го копира патот на Западот, туку дека треба да чекори по сопствен, автентичен пат, затоа што (како што тој верува дека покажал), културите во принцип се несовмесни.

Но, директна инспирација на овој правец може да се смета публикацијата на Николај Трубецки *Европа и човеиштвото*, објавена година дена пред првиот евроазиски зборник. Во неа, авторот го критикува европоцентризмот и го афирмира **културниот релативизам** како единствена брана од европската доминација. Оваа книга, заедно со приказот и коментарот на Петар Савицкиј, објавен во Софија (1921), по повод истата, претставуваат зачеток на евроазиското учење. Савицки во својата рецензија на книгата на Трубецки, ја дополнува теоријата на Трубецки и ја анулира блискоста со словенофилските идеи, воведувајќи го поимот „Евроазија.“ Еманципирањето од Европа, тој првенствено

¹¹ Флоровски подоцна целосно и јавно ќе се дистанцира од оваа група и никогаш повеќе нема да има никакви односи со нив.

го гледа не во дистанцирање од научно-технолошкиот напредок, туку пред сè како идеолошко и политичко дистанцирање. Оттогаш, во редовите на евроазиците започнува потрагата по таа нова идеологија, различна од европската, а темелот на таа потрага е строго географски – Русија всушност е Евроазија, континент за себе, засебен, самодоволен, но и различен, како од Европа, така и од Азија, една голема, нова земја - Евроазија. Оваа група е активна сè до Втората Светска војна, кога членовите се растураат,¹² а нивните публикации престануваат, но нивните идеи оставаат несомнено силно влијание во руската култура и политика.¹³

Иако сакаат јасно да се дистанцираат од нив, сепак за претходници на евроазиците можат да се земат некои од идеите на доцните словенофили: Константин Леонтејев, Николај Страхов и Николај Данилевски. Всушност, евроазиците на некој начин се надоврзуваат на словенофилското сфаќање дека Русија е посебен *културно-историски тип* (поим, воведен од Данилевски во книгата *Русија и Европа*¹⁴), при што, еднострано го издвојуваат само **географскиот фактор**, како пресуден. На многу поконкретно ниво од словенофилите и нивните следбеници, руската идеја продолжува да се концептуализира геополитички кај т.н. *евроазици*.

Руската емиграција, некако „од страна,“ од надвор, поинаку ја перципирала специфичноста и судбината на Русија и руската нација.¹⁵ Евроазиците сфаќаат дека имаат „географски проблем“ – ако може така да се нарече фактот што Русија, природно, географски се простира на два

¹² Има доста конспирации околу оваа група на руската емиграција-некои ја третираат како испостава на большевичката партија, затоа што подоцна нивните ставови скоро целосно ќе се поклопат со оние на официјалната идеологија во СССР, додека други сметаат дека тоа зближување е резултат на многубројните агенти на КГБ кои се инфилтрираат во нивните редови и завземаат високи позиции во редакциските одбори на нивните списанија, со што директно учествуваат во кроењето на уредувачката политика и зближувањето со официјалните ставови на большевиците. За овие аспекти има доста литература во последно време, но тоа сепак го надминува карактерот на нашиот труд.

¹³ Некои теоретичари наоѓаат одблесок на евроазиско влијание и во денешниот курс на руската политика, олицетворена во Путин и неговиот наследник Медведев, за што малку ќе проговориме подолу во трудов.

¹⁴ Николай, Я. Данилевский, *Россия и Европа. Взгляд на культурные и политические отношения Славянского мира к Германско-Романскому*, Тип. братьев Пантелеевых, Санкт Петербург, 1895.

¹⁵ За идеите на руската емиграција по прашањата за националниот идентитет види: В.М. Пискунов (сост.), *Русская идея. В кругу писателей и мыслителей русского зарубежья*, Искусство, Москва, 1994

континента – и решаваат од тој „проблем“ да направат предност. Поточно, да го третираат тоа како проблем на географска интерпретација и да констатираат дека всушност тие се дел од една **засебна географска целина** – Евроазија.

Русите, навистина чувствувале проблем со самоидентификацијата, главно како резултат на нивната местоположба. Рускиот историчар Татишчев (1686-1750), ја одредил планината Урал како граница која ја дели Русија на европски и азиски дел, но нешто подоцна Катерина Велика, во својот *Указ*, побрзала да ја дефинира Русија како „une puissance européenne“¹⁶ – европска сила, која се простира и на територијата на Азија. Евроазиците го прифаќаат овој географски факт, но го третираат и не само географски, туку и културно-историски. „Јанусовската дволичност“ на Русија, како што во својот прв текст во зборникот вели П. Савицкиј, веќе не е пречка, туку предност. Русија е засебна, евроазиска целина, културно-историска и географска целина.

Во својот текст во споменатиот прв евроазиски зборник, Трубецки заклучува: „Русите, заедно со Угро-финците и волошките Турци, чинат посебна културна зона која има врска и со словенството и со туранскиот Исток.“¹⁷ Долгата и исклучива европеизација го потиснала ова самопознание, затоа остветувањето на ова „источното“ во рускиот идентитет било главна задача на евроазиците, тоа го доживувале како враќање кон себе, спознание на самите себе, што значи остварување на културно-историската самобитност. Затоа и не бадидјала, прв текст во зборникот е на П. Савицкиј, насловен токму како *Враќање кон Исток*. Впрочем, како што Савицкиј и прашува: „Но самата Русија – зарем не е веќе `Исток`“¹⁸

Географскиот факт, за евроазиците станува клучен конституент на рускиот идентитет и самобитност. Савицкиј инсистира на нова

¹⁶ *Наказ Екатерины II Комиссии о составлении проекта нового Уложения. 1767,*
<http://historydoc.edu.ru/catalog.asp?ob_no=12793> Пристапено 11.20.2012

¹⁷ „Туран“ е персиски назив за огромната територија на север од Иран, која се простира, како и современата руска држава, од Карпати до Тихи океан.

¹⁸ (рус. Но сама Россия не есть ли уже "Восток"?) Во: *Исход к Востоку. Предчувствия и свершения. Утверждение евразийцев,*
<<http://nevmenandr.net/eurasia/1921-isxod.php>> Пристапено на 01.08. 2012.

реинтерпретација на просторот, „според својата географска содржина, ова учење (евроазиското – Т.С.) се сведува на `открытие` на *нов континент - Евроазија*“¹⁹ И навистина, со ваква, можеби радикална интерпретација на географскиот простор, евроазиците си овозможуваат создавање на сосема поинаква философија на културата и историософија. „Работата е во тоа што во основниот копнен масив на Стариот свет, во кој претходната географија разликуваше два континента – Европа и Азија, евроазиците почнаа да разликуваат и *трет*, средишен континент – Евроазија, според кој го добија и своето име.“²⁰ Со ваквиот редизајниран простор, евроазиците не само што си добиваат посебен континент, туку го третираат како централен, а Европа и Азија ги сведуваат на обални, островски и полуостровски периферии. Во ваквиот простор, Русија и Русите конечно добиваат достоинствено, **централно** - не само географско, туку и културно-историско - место. Тие стануваат центар меѓу два света, но центар огромен и самодоволен.

Евроазиците ја прифаќаат основната теза на словенофилите за културната самобитност на Русија, но истата ја наоѓаат во сосема различни нешта. Со словенофилите ги зближува тој заеднички анимозитет кон Западот, но ги разликува основата кој ја чини разликата со тој Запад: за словенофилите, таа основа беше славјанскиот елемент, за евроазиците е **посебниот идентитет** кој произлегува од посебниот „континент“ Евроазија и историско-културното влијание на туранскиот елемент. Ако словенофилите, можеби наивно верувале, во универзалност на културно-историските парадигми и оттука ја претпоставувале православната и славјанската како идна доминанта во светската историја, евроазиците биле критичари на концептот на единствена светска историја и верувале во несомерливост на културите и оттука спротивставувањето на романо-германскиот свет од аспект на Русија како посебна културна целина, било произлезено од географскиот факт.

¹⁹ Milan, Subotić, *Put Rusije: evroazijsko stanovište*, Plato, Beograd, 2004, 81

²⁰ А. Дугин ред., *Континент Евразия*, Аграф, Москва, 1997, 464

Во споменатиот осврт на Берѓаев за евроазиците, објавен во неговото списание *Пат*, тој го забележува токму тоа: „Евроазиството е непријателски настроено кон секаков вид на универзализам, тоа го замислува евроазискиот културен тип како статички и затворен...На тој начин, тоа одрекува секакво васеленско значење на православието и светската мисија на Русија како голем свет Исток-Запад, свет кој во себе соединува два тока на светската историја...Евроазиците се неверни кон руската идеја, тие раскинуваат со најдобрите текови на нашата религиозно-национална мисла. Тие прават чекор назад во однос на Хомјаков и Достоевски и според тоа тие се духови реакционери.“²¹ Ваквата констатација на Берѓаев го отсликува и ставот на словенофилите и ставот на евроазиците – вербата на словенофилите дека религиското, православно и славјанско начело е универзално и повикано на месијанско обединување на Исток и Запад, како и „материјализмот“ и партикуларизмот на евроазиците кои од географијата извлекуваат импликации за историјата и културата и при тоа не претендираат на универзализам.

Ваквата паралела со словенофилството ја направивме со цел да покажеме дека тоа се различни позиции, иако навидум споделуваат слични ставови, што понекогаш е повод за третирање на евроазиството како продолжение на словенофилството. Впрочем и самите евроазици се гледале понекогаш како творечки продолжувачи на словенофилските традиции или во најмала рака како ревидирачи на основните претпоставки на словенофилите. Но, клучната разлика, покрај останатото, е во тоа што евроазиците **не гледаат во славјанството дистинктивна карактеристика на руската култура од западната**. Во Русија има исто толку „туранско“, колку и словенско, Впрочем, евроазиците не сакаат да „личат“ на никого, не сакаат да се поистоветуваат или поклонуваат на ниту еден „блок,“ тие инсистираат на засебност и самодоволност на евроазискиот „континент.“ Во своите културолошки, лингвистички, социолошки, етнолошки и други емпириски иследувања, тие се обидуваат да пронајдат низа заеднички структурни елементи за тој конгломерат

²¹ Николай Бердяев, *Евразийцы*, Путь, Париж, Сент. 1925.- №1. - С. 134-139,
< http://krotov.info/library/02_b/berdyayev/1925_305.html > Пристапено на 09.07.2012

од различни народи кои егзистираат на тој наводен евроазиски простор.²² Реално, жителите на Евроазија се различни по своето етничко потекло, јазик, вера, култура, обичаи, начин на живот, традиции и т.н. и ако евроазиците не успеат да најдат некои заеднички елементи, тогаш целата нивна идеја за единственост на тој простор е без основа. Затоа, сите идни напори на нивните припадници се насочени кон тоа да го покажат тоа заедништво со резултати од разни научни дисциплини. Така на пример, Трубецки, како лингвист ги впрегнува сите свои сили да докаже дека сите тие различни јазици – словенски, турски, угро-фински, монголски и манџурски – кои постојат на тој дел, дефиниран од нив како Евроазија, иако со различно потекло, всушност покажуваат одредена сродност благодарение на истата географска и културно-историска област. Ние, во овој случај немаме простор да ја следиме оваа аргументација на Трубецки и на останатите, туку само ја посочуваме, за да видиме со какви потешкотии се соочувале евроазиците при оваа „потреба“ да дефинираат некаква исклучивост и засебност на Русија, конструирајќи го тој географски простор Евроазија.

Во краен резултат, според нас, обидот да се извлечат некои философски, културолошки и социјални импликации, исклучиво од географскиот фактор, завршува неуспешно. Сите врски кои се обидуваат да ги повлечат, сите аналогии изведени од различните научни иследувања се неосновани и недоволно аргументирани, едноставно затоа што навистина е тешко да помириете, на пример, две различни јазични групи (да речеме словенската група јазици, како дел од индоевропските јазици со семејството јапонски јазици), само на основа на географската блискост. Затоа што една таква геософија, во основа е симплификација и чуден географски материјализам, во објаснување на нематеријални феномени.

²² Наједноставно, тој евроазиски простор во суштина се поклопува со границите на СССР. Што значи просторот од 22.402.200 км² го населувале Руси, Украинци, Азербџанци, Таџикистанци, Грузијци, Естонци, Летонци, Литванци...православни, католици, протестанти, муслимани, евреји, славјани, германи...Како на сите овие евроазијците да им најдат заеднички именител, навистина е сериозен проблем.

Но, како и да е, евроазиството е значајно политичко-философско учење кое остава огромен траг во историјата на руската мисла, а кое има особено значење и денес. Преку историчарот Лав Гумиљев (1912-1992),²³ кој самиот се декларирал како „последниот евроазијец“, овие идеи влегуваат во современите текови на руската мисла, со што тој станува директен инспиратор на она што сега се нарекува **нео-евроазиството**. Веќе споменавме дека политиката на денешна Русија, главно²⁴ е доминирана од евроазиските ставови на В. Путин и неговите најблиски соработници.

Денеска во Русија на (с)цена е т.н. нео-евроазиство чиј идеолог Александар Дугин (1962),²⁵ од теоретичар, станува и советник на претседателот на рускиот Парламент и претседател на *Евроазиската партија*.²⁶ Неговите ставови по однос на евроазиското прашање и воопшто за она што се нарекува *сакрална географија*,²⁷ се изложени во книгата *Мистериите на Евроазија*,²⁸ издадена кон крајот на деведесеттите години на XX век, која веднаш станува „библија“ на нео-евроазиците. Во неа на експлицитен начин повторно се тврди: „Дури, Русија останува единствена самостојна, православна голема сила, `Трет Рим.` Според Црковното учење, доверена ѝ е есхатолошка мисија, како внатре христијанската цивилизација, така во целокупната историја на човештвото.“²⁹ Гледаме, дури и денеска, Русија не се откажува од оваа мисија! Колку ваквите идеи во XXI век, можат да ѝ донесат полза на Русите и на Русија, оценете сами.

²³ Инаку син на поетите Николај Гумиљев и Ана Ахматова.

²⁴ Велиме, „главно“ затоа што Путин не би можеле да го оквалификуваме исклучиво како „евроазијец“, и политиките на неговата Влада, не се водени исклучиво од оваа идеологија, но сепак, ова не е предмет на интерес на трудов за детално да ги експлицираме сите идеолошки и пред сè политички и геополитички аспекти на владеење на сегашното раководство на Русија.

²⁵ Александар Дугин е контроверзна фигура на денешната философска и политичка сцена. Роден е во Москва, во семејство на татко генерал-воен разузнавач, а и самиот посетува воено училиште. По падот на комунизмот ја пишува програмата на реформираната Коминистичка партија на Г. Зјуганов, за преку Е. Примаков, да заврши како подржвач на В. Путин.

²⁶ Формирана 2001 година.

²⁷ „Сакралната географија е дел од Традицијата, поврзан со структурата на просторот и неговите својства, со симболизмот на деловите на светот, континентите, пределите. Традицијата тврди дека местата каде живеат овие или оние народи освен физичка, имаат и метафизичка димензија, дека тие се поврзани со некои духовни, надматеријални архетипови.“ Во А. Дугин, *Мистерије Евроазије*, Логос, Београд, 2008, 5

²⁸ Александр, Дугин, *Мистерије Евроазије*, Арктогея, Москва, 1996. Покрај оваа, авторот има уште десетина книги поврзани со овој проблем (*Основи на геополитиката: геополитичката иднина на Русија; Метафизика на благовеста: православен езотеризам; Конзервативна револуција*; и др.).

²⁹ Александр, Дугин, *Мистерије Евроазије*, Арктогея, Москва, 1996, 7

БИБЛИОГРАФИЈА

Subotić, Milan, *Put Rusije: evroazisko stanovište*, Beograd: Plato, 2004

Бердяев, Николай, *Евразийцы*, Париж: Путь, 1925

Берђајев, Николај, *Изabrана дела Николаја Берђајева*, том IX, Београд: Бримо, 2001

Данилевский, Николай, Я., *Россия и Европа. Взгляд на культурные и политические отношения Славянского мира к Германно-Романскому*, Санкт Петербург: Тип. братьев Пантелеевых, 1895

Дугин, А. ред., *Континент Евразия*, Москва: Аграф, 1997

Дугин, Александр, *Мистерии Евразии*, Москва: Арктогея, 1996

Ковалевский, П., *Зарубежная Россия. История и культурно-просветительная работа русского зарубежья за полвека*, Париж: YMCA, 1971

Пискунов, В.М. (сост.), *Русская идея. В кругу писателей и мыслителей русского зарубежья*, Москва: Искусство, 1994

Флоровски, Г.О., *Путеви руског богословља*, Подгорица: Цид, 1997

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

Наказ Екатерины II Комиссии о составлении проекта нового Уложения. 1767

<http://historydoc.edu.ru/catalog.asp?ob_no=12793>

Николай Бердяев, *Евразийцы*, Путь, Париж, Сент. 1925

< http://krotov.info/library/02_b/berdyaev/1925_305.html >

Исход к Востоку. Предчувствия и свершения. Утверждение евразийцев

<<http://nevmenandr.net/eurasia/1921-isxod.php>>